

30 augusti 2016

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över Likvärdigt, rättssäkert och effektivt- ett nytt nationellt system för kunskapsbedömning (SOU 2016:25)

Läraryrket har fått möjlighet att yttra sig till Utbildningsdepartementet angående betänkandet "Likvärdigt, rättssäkert och effektivt- ett nytt nationellt system för kunskapsbedömning"

Sammanfattning av Läraryrkets synpunkter

Läraryrket tillstyrker utredningens förslag om minskat antal nationella prov, men anser att utredningen borde lagt mycket mer långtgående förslag som inneburit att den absoluta majoriteten av proven avskaffas.

Läraryrket instämmer i utredningens kritik av nuvarande nationella prov, ifråga om bl a den stora arbetsbelastning och tid de innebär för lärare och elever. Detta går även ut över den elevernas lagstadgade undervisningstid i andra ämnen, vilket medför mindre tid för eleverna att utveckla och visa sina kunskaper i alla ämnen.

Då nationella bedömningsstöd uppfyller det syfte som utredningen föreslår att de nationella proven ska ha, att stödja betygssättningen, menar Läraryrket att det bara behövs frivilliga nationella bedömningsstöd. Dessa kan dessutom fungera formativt för elevernas kunskapsutveckling om lärare får avgöra när och hur de ska användas. Bedömningsstöd kan även vara underlag för sambedömning, där lärare tillsammans kan fördjupa sin bedömarks kompetens och öka likvärdigheten i bedömning i alla ämnen och årskurser.

Läraryrket vill också att de föreslagna obligatoriska bedömningsstöden i årskurs 3 blir frivilliga. Lärare har i nuläget inga svårigheter att identifiera vilka elever som behöver stöd och/eller stimulans redan från förskoleklass, det är tillgången på åtgärder som brister på många skolor. Bedömningsstöden kan därför istället användas när och hur det passar utifrån lärarens beslut.

Läraryrket är positivt till förslaget om en nationell kunskapsutvärdering via stickprov.

Förslaget om en modell för hur mycket nationella prov och betyg får avvika från varandra på gruppnivå avfärdar Läraryrket helt. Sverige har ett målrelaterat betygssystem på individnivå. Att utgå från en viss tillåten avvikelse på gruppnivå ger istället helt fel signaler om vad som är rätt bedömning av den enskilde elevens kunskaper.

30 augusti 2016

Utredningen i korthet

I betänkandet föreslås ett nytt nationellt system för kunskapsbedömning, som ska bestå av tre delar: nationella prov, nationella bedömningsstöd och nationell kunskapsutvärdering.

Nationella provens syfte ska renodlas och bara vara betygstödjande. De ska stegvis digitaliseras fram till 2022. Provens antal minskas och föreslås finnas i svenska, engelska och matematik i årskurs 6 och 9 och på de avslutande kurserna i gymnasieskolan. Årskurs 3 föreslås istället ha obligatoriska nationella bedömningsstöd i svenska och matematik. I årskurs 9 ska de nationella proven i SO och NO tas bort och istället ska frivilliga betygstödjande bedömningsstöd utformas.

För att underlätta förståelsen för relationen mellan provbetyg och ämnes- eller kursbetyg, föreslås en modell för relationen på gruppnivå utformas.

Försöksverksamheter föreslås utformas för datoriserade prov och olika former av extern bedömning av proven.

För att följa kunskapsutvecklingen på nationell nivå, föreslås en nationell kunskapsutvärdering i form av stickprov.

Läraryrketets synpunkter

Läraryrket har länge efterfrågat en fördjupad översyn av de nationella proven och välkomnar därför utredningen som sådan. De slutsatser och förslag som utredningen presenterar är dock till övervägande del inte vad Läraryrket hoppats på.

Läraryrket instämmer till fullo i den kritik mot de nuvarande proven som utredningen för fram. Det gäller bl a den mycket stora arbetsbelastning som både genomförande, rättning och uppföljning innebär för lärarna. Arbetet med rättningen ska rymmas inom lärares reglerade och arbetsplatsförlagda arbetstid. Utifrån Skolverkets uppskattade tid för rättning per elev och ämne, skulle detta innebära ytterligare veckor av arbetstid för lärare med många elever och ämnen. Detta sker dock inte, utan istället har lärare en enorm arbetsbörda under vårterminerna då de flesta prov genomförs.

Proven tar även mycket tid för eleverna att genomföra. Detta går bl a ut över den lagstadgade undervisningstiden i andra ämnen, vilket därför ger eleverna mindre tid att både utveckla och visa sina kunskaper i alla ämnen. Utredningen framhåller att både skollagen och barnkonventionen betonar barnens bästa, där t ex skrivningar om hur en god miljö för utveckling och lärande kan uppnås. Utredningen menar att huvudman och skola bättre ska svara upp mot och vidta åtgärder för att underlätta elevernas arbetssituation under provperioderna. Det ska t ex innebära att lärarna noga ska planera hur de lägger ut andra prov och inlämningsuppgifter under de nationella provperioderna, samt att de har en långsiktig ämnes- eller kursövergripande planering.

Läraryrket anser att framhålla barnkonventionen och ålägga lärare ansvaret i denna fråga är både respektlöst och tondövt av utredningen. Det är inte lärarna som beslutat om omfattningen av de nationella proven och när dessa ska genomföras. Eleverna ska få

30 augusti 2016

möjlighet att utveckla och visa sina kunskaper i minst 16 ämnen även under vårterminen och detta kan inte planeras bort i den lagstadgade undervisningstid som eleverna har rätt till. Man kan inte lägga ned andra ämnen eller helt ta bort uppgifter för eleverna, även om omfattningen av de nationella proven skulle kräva det, för att det skulle bli en rimlig arbetsbelastning för både elever och lärare. Ansvaret för detta ligger inte på lärarna, utan på nationell nivå.

Syftet med de nationella proven och bedömningsstöden

Läraryrket framhåller att det är undervisningen som är det avgörande för elevernas kunskapsutveckling. I detta ligger förutsättningar för lärare att kunna genomföra undervisningen utifrån elevernas individuella behov. Utredningen påpekar att det inte finns något stöd i forskning för att fler prov förbättrar undervisningen. Istället för prov på nationellt fastslagna tider visar utredningen att många lärare efterfrågar olika former av bedömningsstöd, som de kan använda på de sätt och vid de tillfällen som passar eleverna och undervisningen.

Utredningen föreslår att en del av de nationella proven ska ersättas med nationella bedömningsstöd och syftet med de nationella proven ska renodlas och bara ha ett ; att stödja betygssättningen. När det gäller de frivilliga bedömningsstöden ska de ha ett betygssstödjande och diagnostiskt eller formativt syfte. Läraryrket ställer sig frågande till slutsatsen att ändå behålla nationella prov i några ämnen, men inte i alla om de frivilliga bedömningsstöden ändå uppfyller det syfte som vill uppnås. Bedömningsstöden kan dessutom, förutom att vara just betygstödjande, verka meningsfullt och utvecklande för både lärares undervisning, bedömningskompetens och elevernas formativa bedömning.

Läraryrket vill också att de föreslagna obligatoriska bedömningsstöden i årskurs 3 blir frivilliga. Lärare har i nuläget inga svårigheter att identifiera vilka elever som behöver stöd och/eller stimulans redan från förskoleklass, det är tillgången på åtgärder som brister på många skolor. De kan därför istället användas när och hur det passar utifrån lärarens beslut.

Relation provbetyg och ämnes-/kursbetyg

Utredningen konstaterar att mönstren i relationerna mellan provbetyg och ämnes- eller kursbetyg har varit stabila över tid, såväl på nationell nivå som på skolnivå. Detta gäller även betygsnivåer och betygsfördelningar. Dessa mönster upprepas ”trots att bedömningsanvisningarna till proven har förändrats, att sambedömning uppmuntras, att allmänna råd har utarbetats för bedömning och betygssättning, att rektorns ansvar för att följa upp provresultat och betyg betonas, samt att Skolinspektionen har granskat provanvändning och betygssättning.” Detta ”trots” ställer sig Läraryrket frågande till. Det antyder att lärarna inte verkar ha förmågan att göra rätt, utifrån faktumet att det inte finns något fastslaget rätt.

Nationella prov har även tidigare haft syftet att vara betygstödjande och utgöra en del av bedömningen inför ett betyg. Därför är det inte självklart att ett ämnes- eller kursbetyg blir detsamma som provbetyget. Är det en skillnad ifrågasätts ändå lärarens bedömning. Sedan man började föra statistik över skillnaden för ca 16 år sedan, har tiotusentals lärare gjort bedömningar av prov och satt betyg. Att år efter år ifrågasätta alla dessa lärares

30 augusti 2016

kompetens i bedömning, men inte kunna säga vad som är rätt bedömning är inte ett sätt att öka förtroendet för professionen.

Det är i matematik och skillnaden mellan provbetyget F och ämnesbetyget/kursbetyget E, som högst andel variation finns, vilket enligt Läraryrket är helt naturligt. I matematiken syns vilka specifika områden en elev inte klarar på de nationella proven och då sätts fokus på dessa i olika insatser. Det är skolans ansvar att göra allt som krävs för att eleverna ska få ett godkänt betyg.

Utredningen vill att Skolverket ska utarbeta en modell för hur mycket nationella prov och betyg får avvika från varandra på gruppnivå. Detta avfärdar Läraryrket helt. Sverige har ett målrelaterat betygssystem på individnivå. Att utgå från en viss tillåten avvikelse på gruppnivå, ger istället helt fel signaler om vad som är rätt bedömning av den enskilde elevens kunskaper.

Bedömning

Uppsatserna är de prov som är mest svårbedömda. Utredningen konstaterar att det inte går att säga att den undervisande läraren gör en felaktig bedömning och en oberoende bedömare en korrekt. Ändå fasthåller utredningen att uppsatser ska ingå i nationella prov, vilket är en slutsats som Läraryrket ställer sig mycket frågande till. Att dessutom föreslå att man ska lägga pengar på ett framtida digitalt provsystem, där både uppsatser och muntliga prov ska kunna bedömas, är helt fel väg att gå enligt Läraryrket. För att tillfullo kunna bedöma en uppsats eller en muntlig framställning, behövs en mänsklig mottagare. Känslor, symbolik och underliggande budskap behöver en tolkande mottagare.

Den form av bedömning som enligt utredningen ger högst reliabilitet är medbedömning, då bedömer fler lärare oberoende av varandra samma prov. Detta har då betydelse för det enskilda delprovets reliabilitet, men det leder inte nödvändigtvis till att bedömande lärare utvecklar sin bedömningsförmåga, eftersom bedömningen av provet sker individuellt.

Den form som däremot både ökar likvärdigheten i bedömningen och lärarnas generella bedömarkompetens är s k sambedömning. Genom sambedömning kan lärarnas samsyn om vad som ska bedömas och hur öka. Det leder även till en mindre skillnad mellan olika bedömare. Det som också utredningen lyfter fram är att lärare själva upplever sambedömning som kompetenshöjande och att lärarna själva blir tryggare i sina bedömningar. Elever är också positiva, då de vet att själva processen är öppen och flera lärare står bakom bedömningen.

Slutsatsen av detta borde enligt Läraryrket vara att det ska finnas möjligheter för sambedömning i alla ämnen och årskurser. Istället för nationella prov bör frivilliga bedömningsstöd av hög kvalitet i alla ämnen finnas tillgängliga och kunna användas som underlag för sambedömningen. Det ska även finnas goda förutsättningar som t e x avsatt tid för lärare att sambedöma, både inom ämnen och över årskursgränser, så att både kompetensen och samsynen kan öka.

Genom dessa förutsättningar till sambedömning ligger även en möjlighet att få tillbaka förtroendet för och inom professionen. I utredningens förslag att ha kvar nationella prov

30 augusti 2016

i vissa ämnen vid sidan om frivilliga bedömningsstöd, finns en misstänksamhet och en inställning att man inte kan släppa kontrollen av lärares bedömning. Detta trots att man naturligtvis konstaterar att lärare är den profession som är ”bäst på bedömning”. Man kan fråga sig vilken profession det annars skulle vara? Förtroende kan byggas genom att lärare ges möjlighet att fördjupa sin kompetens, inte genom att kontrollera deras påstådda inkompetens.

Frivilliga bedömningsstöd som används när och hur det passar undervisningen kan även fungera diagnostiskt och formativt. De är inte som nationella prov som används för att se vad man summativt kan vid slutet av en årskurs, utan som ett verktyg för elevens fortsatta lärande i alla årskurser. Är dessa digitala och av hög kvalitet, ger det även ännu större möjligheter att verkligen hitta områden som varje enskild elev behöver utveckla i god tid före sista terminen i årskurs 9, eller för att ta sin gymnasieexamen.

Nationell kunskapsutvärdering och digitalisering

För att kunna följa den nationella kunskapsutvecklingen över tid välkomnar Läraryrket förslaget om en nationell kunskapsutvärdering genom digitala stickprov. Det är viktigt att Sveriges har en kunskapsuppföljning av hög kvalitet som kan användas för att utveckla skolan även på nationell nivå.

Läraryrket

Johanna Jaara Åstrand
Ordförande

Lisa Heino
Utbildningspolitisk utredare